

MIRE VÁRUNK?

A teremtett világ iránti felelősség Péter második levelének eszkatológiai képe alapján

Kodácsy-Simon Eszter

ORCID: 0000-0002-9489-5700

DOI: 10.56037/978-963-646-400-4.05

Evangelikus Hittudományi Egyetem
egyetemi docens
E-mail: eszter.simon@lutheran.hu

Ahogy a környezeti krízis erősödik, egyre könnyebb azt gondolni, hogy nincs értelme a teremtett világ védelmére irányuló cselekvéseknek, mert már visszafordíthatatlan károkat okoztunk, és már úgyis menthetetlen a Föld. Mit üzenhet erre a helyzetre nézve az Újszövetség egyik utolsó irata, Péter második levele? Vajon legitimizálja-e a felelős cselekvéstől való tartózkodást egy olyan eszkatológia képe, amely szerint a jelen világ minden része megszűnik? A tanulmány 2Pt 3,5–14 alapján keresi erre a kérdésre a választ.

Kulcsszavak: teremtvédelem / eszkatológia / ökoteológia / Péter második levele

WHAT ARE WE WAITING FOR?

Responsibility for Creation Based on the Eschatological Image of 2 Peter

As the environmental crisis intensifies, it seems ever easier to believe that there is no point in taking action to protect creation, as we have already caused irreversible damage, and Earth is already beyond repair. What does one of the last texts of the New Testament, the Second Epistle of Peter, tell us about this situation? Does the eschatological image of the dissolution of our entire world legitimise a refusal to act responsibly? The paper seeks to answer this question on the basis of 2 Peter 3:5–14.

Keywords: creation care / eschatology / ecotheology / Second Epistle of Peter

A környezeti válsággal foglalkozó teológiai tanulmányok száma jelentősen megnőtt az utóbbi évtizedekben. Paul Santmire a 21. század elején a bibliai-teológiai ököteológiai szakirodalom forradalmáról írt,¹ ám arra is rámutat, hogy a témával foglalkozó teológusok elsősorban az ószövetségi szövegek felé fordítják a figyelmüket. Az ökoteológiai tanulmányok főleg a teremtésről szóló elbeszélések (1Móz 1–2), illetve némely bölcsességirodalmi részlet (például Zsolt 8; 103; 104; Jób) értelmezésére összpontosítanak, s jóval kevesebb vizsgálódás irányul az Újtestamentum könyveire. Az Újszövetség szövegei közül leggyakrabban a Rómaiakhoz írt levél 8. fejezetének részletei, esetleg a Kolossébéliekhez írott levél Krisztus-képe (Kol 1,16), valamint némely evangéliumi szakasz, mint például Jézus Hegyi beszéde szolgál az ökoteológiai gondolkodás alapjául. A szakirodalmat olvasók számára gyorsan körvonalazódhat, hogy mely szövegek számítanak népszerűnek a teremtésvédelem² kérdéseiben, és mely részek azok, amelyekkel alig lehet találkozni.

Az újszövetségi szövegek kutatásának háttérbe szorulására részben magyarázatot ad az Ószövetség és az Újszövetség népének a természethez fűződő különböző kapcsolata. Míg az ószövetségi ember szoros kapcsolata a természettel könnyű kiindulási pont lehet az ökológiai hermeneutika³ számára, addig az újszövetségi ember élete jobban eltávolodott a természettől, és ez megnehezíti a dolgunkat a teremtésvédelem értelmezésében. David Rhoads szerint azért van nehéz dolga az evangéliumok és a levelek környezetre vonatkozó üzenetével foglalkozó teológusoknak, mert először azzal a kérdéssel kell szembenézniük, hogy a test és a lélek vagy az anyagi-szellemi világok duális képe hogyan jelenik meg az Újszövetség lapjain, és ez milyen módon befolyásolja mai keresztény gondolkodásunkat.⁴ Rhoads hangsúlyozza továbbá, hogy az újszövetségi szövegek ökoteológiai olvasata során a teológusnak szem előtt kell tartania számos kritikát, például Ludwig Feuerbach 19. századi gondolatát, aki túlzott emberközpontúsággal vádolja a kereszténységet:

¹ SANTMIRE 2003, 382. o.

² A teremtésvédelem annyiban különbözik a természetvédelem vagy a környezetvédelem fogalmaitól, amennyiben a teremtés fogalmának „vallási, közelebbről szentírási háttere van, [...] és a világ létrejöttét valamilyen azon kívüli erőnek vagy személyes létezőnek tulajdonítja”. „Civilizáció, természet és teológia találkoznak a válságban, amely az embert különbséget tenni, dönteni és az ítéletből tanulni segíti. A teológia feladata e találkozás során az, hogy rámutasson a természet teremtésseljelleire és az ebből következő erkölcsi magatartás lehetőségeire.” (BOLYKI 1999, 11–13. o.)

³ Az ökológiai hermeneutika az alábbi dolgokat kapcsolja össze: a kereszténység szentírási gyökereit, az azt követő keresztény hagyomány történetét, a keresztény hit tartalmát és jelentését, erkölcsi fogalmak halmazát, a környezeti pusztulás egyre fenyegetőbb kihívásait (CONRADIE 2010).

⁴ RHOADS 1997.

„A természet, a világ értéktelen, érdektelen a keresztény ember számára. A keresztény ember csak magával és lelke üdvösségével törődik.”⁵

Ezen kihívások megfogalmazása azonban nem jelenti azt, hogy a környezet- és természetvédelem kérdése elválasztható például az üdvösség kérdésétől. Számos teológus válaszai közül példaként Bonhoeffer és Moltmann gondolatát idézzük most. Bonhoeffer így fogalmaz: „Csak aki ugyanazon lélegzettel szereti Istent és a Földet is, reménykedhetik Isten országában.”⁶ Noha Bonhoeffer e gondolatát nem elsősorban a mai környezeti válságra vonatkozóan írta le, de a Föld szeretetéhez mindig is szorosan kapcsolódott minden földi élet tisztelete és szeretete, illetve napjainkban a Földért való aggódás és a Földdel való törődés is. Ha csak a menny felé tekintünk, és nem magunk között képzeljük el Isten országát, akkor igaza lehet Bonhoeffernek: „Félek, hogy azok a keresztények, akik csak egy lábbal állnak a Földön, a mennyben is csak egy lábon állnak majd.”⁷ Moltmann még karakteresebben ír pár évtizeddel később:

„A keresztény reménység az embereket nem a földről a mennybe vezeti, hanem Isten országába, amely a földön jön el. Az emberek a földből jönnek és a földhöz tartoznak, és ez így van az időben és az örökkévalóságban is. Krisztus a földön született, Krisztus keresztje a földön áll, és a föld az a hely, ahol várjuk megszabadulásunkat a gonosztól. E mulandó élet az, amely örök életté alakul majd, e földi élet az, amelyet örök életté emelnek majd.”⁸

Teremtésvédelem, kezdet és vég

A keresztény gondolkodást, a keresztény emberek döntéseit a kezdetektől fogva meghatározta az, hogyan gondolkodnak a világvége kérdéseiről: az utolsó ítéletről, Krisztus visszajöveteléről, a halálról és a feltámadásról, az új ég és új föld megalkotásáról, Isten országáról. Akárhogyan értjük is ezeket az eszkatológiai fogalmakat, a hétköznapi valósága mindannyiunkat arra késztet, hogy valamilyen módon összeegyeztessük a végidőről alkotott képünket jelen korunk környezeti helyzetével, környezeti krízisével.

Vannak olyan keresztények, akik e kérdést úgy válaszolják meg, hogy számukra az eszkatológia kibúvót jelent az e világi ügyekkel – például a környezetvédelemmel – való foglalkozás alól. Esetükben a világvégevárás éppen azt igazolja, hogy nem kell – esetleg nem is szabad – a teremtésvédelem ügyével törődni. Ők a teremtet világ

⁵ FEUERBACH 1957, 287. o.

⁶ BONHOEFFER 1958, 12. o.

⁷ BONHOEFFER–WEDEMEYER 1992, 63–64. o.

⁸ MOLTSMANN 2007, 143. o.

védelmét Jézus Krisztus közeli visszatérésére alapozva utasítják el, s annak következményére hivatkoznak, miszerint Isten végleg elpusztítja e Földet annak minden gonosz lakosával együtt, és újat teremt a mostani elhasznált, beszennyezett és tönkretett Föld helyett.⁹ Az így gondolkodók szerint a teremtésvédelem adiaforon, vagyis olyan téma, amellyel akár törődünk, akár nem – nincs hatással az üdvösségünkre; rosszabb esetben „időpazarlás”, hiszen Isten úgys gondoskodik a világ fenntartásáról mindaddig, amíg majd ő maga le nem rombolja azt. Mások szerint egyenesen káros hatásai lehetnek annak, ha keresztényként a teremtésvédelem kérdéseivel foglalkozunk, hiszen nem szabad hagynunk, hogy figyelmünket bármi is elterelje egyetlen célunkról, a saját üdvösségünk kérdéséről.¹⁰ Ők úgy gondolják, hogy a megváltás és az üdvösség kérdését el lehet választani a teremtett világgal való kapcsolatunktól, az embertársaink iránti felelősségünkötől, a felebarátunk iránt érzett és tanúsított szeretetünkötől. Sőt olyan szélsőséges gondolatokat képviselők is akadnak, akik nemcsak elutasítják a teremtésvédelem értékeit, hanem kifejezetten ellene is tesznek. Az ő álláspontjuk szerint ugyanis a teremtett világ egyre romló állapota egyre közelebb hozza az általuk régóta várt világvégét, és így azáltal, hogy előmozdítják a Föld megsemmisítését, egyben az új ég és új föld eljövetelét is siettetik.¹¹ Ők úgy vélik, hogy épp a keresztény eszkatológia alapján joguk van a Föld kizsákmányolásához, a felelőtlen fogyasztáshoz, a természeti értékek megsemmisítéséhez.

Ám vannak, akik nem a teremtésvédelem kérdéseit utasítják el eszkatológiai érvekre hivatkozva, hanem éppen az ellenkezőjét teszik, a végidőkkel foglalkozó teológiai kérdéseket helyezik háttérbe. Ezek a teológusok attól félnek, hogy a világvége kérdéseiről szóló túl sok beszéd – vagy akár egy kevés is – aláássa a teremtésvédelem ügyét, amelyet viszont a keresztény ember egyik lényeges feladatának tartanak e világon.¹² Ezért úgy gondolják, hogy tanácsosabb elkerülni a végidővel foglalkozó szövegeket és az általuk felvetett kérdéseket, különösen akkor, amikor ökoteológiai párbeszédben veszünk részt.

De vajon össze lehet-e egyeztetni a teremtésvédelem ügyét a Szentírás végidőről megfogalmazott gondolataival? A teremtésvédelem kérdéseire nézve milyen üzenetet találunk a világvége ígéreteiben és egyik leírásában? Jelen tanulmány Edward Adams elemzését követve¹³ erre a kérdésre fókuszál az Újszövetség egyik olyan szövegének vizsgálata által, amely ritkán kerül a teremtésvédelem figyelmébe: Péter második levele 3,5–14 versei alapján.

⁹ Vö. STUDEBAKER 2008, 943–944. o.

¹⁰ Vö. MOO 2006, 449–454. o.

¹¹ DYER 2002, 44–46. o.

¹² NEFF 2008, 34. o.

¹³ ADAMS 2010.

Átalakítás vagy elpusztítás

Péter második levelében olyan szövegre találhatunk példát, amelynek képei és fogalmai nemcsak különösek, de meglehetősen félelmet keltőek is. A 3,5–14 versekben található eszkatológiai részt első olvasásra nem feltétlenül sorolnánk a teremtésvédelmet megalapozó szentírási igehelyek közé. Mindent megsemmisítő képekről olvasunk e részben: „...az egek recsegeve-ropogva elmúlnak, az elemek égve felbomlanak, a Föld és a rajta lévő alkotások is megégnék” (3,10), míg végül a pusztító tűz után új ég és új Föld jön el, amely a jelenlegi igazságtalansággal szemben az igazságnak ad otthont. Első megközelítésre úgy tűnik, hogy e szakasz nemcsak hogy kevés alapot biztosít a teremtésvédelmi szemlélet megértéséhez, hanem komoly kihívások elé is állítja az olvasót.

E feszültség feloldására többféle megoldás született. Egyes teológusok Péter levelének e részletét Márk evangéliuma 13,24–27 szakaszával állítják párhuzamba, ahol a kozmikus katasztrófa mondatait leggyakrabban metaforaként szokták értelmezni. A Márk evangéliumában olvasható mozzanatokat – a nap és a hold elsötétedése, a csillagok lehullása – számos teológus elsősorban a metafora nyelvén értelmezi, amelyek így számukra a küszöbön álló helyi társadalmi és politikai változásokat jelképezik, vagyis a jeruzsálemi templom 70 körüli pusztulásának eseményeit.¹⁴ E feltételezéssel valóban ki lehetne kerülni a környezeti és erkölcsi szempont kapcsán felmerülő nehézségeket, Péter levelének szövegénél azonban semmi sem támasztja alá a történelmi és metaforikus értelmezést.¹⁵ Ráadásul nemcsak itt találkozunk hasonló képekkel, hanem a Szentírás más könyveiben is:¹⁶ „Emeljétek szemeteket az égre, tekintsetek le a földre, mert az ég szétfoszlik, mint a füst, és a föld szétmállik, mint a ruha, a lakói pedig úgy elhullnak, mint a legyek.” (Ézs 51,6) „Te vetettél hajdan alapot a földnek, az ég a te kezéd alkotása. Azok elpusztulnak, de te megmaradsz. Mind megavulnak, mint a ruha, váltod őket, mint az öltözetet.” (Zsolt 102,26–27). „És láttam új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger sincs többé.” (Jel 21,1) Az egyetemes összeomlás képe több formában, több megfogalmazásban is élénk kerül, amelyek külön-külön és együtt sem hagyhatók figyelmen kívül. A környezetteológiai gondolkodásban e gondolatoknak is meg kell találni a helyét és a mai helyzetünkhöz szóló üzenetüket.

A Péter második levele 3,5–14 által felvetett környezeti vonatkozású kérdéseket más teológusok azzal a felvetéssel válaszolják meg, amely szerint a levélbéli szakaszban nem az egek és a Föld elpusztításáról van szó, hanem csak azok átalakításáról. Ennek alátámasztására öt fő érvet hoznak fel:

¹⁴ FRANCE 2002, 530–537. o.

¹⁵ WRIGHT 2003, 462. o.

¹⁶ Lásd még pl. Zof 3,8; Mk 13,31; Zsid 1,10–12.

1. Azt hangsúlyozzák, hogy a tűz nem szükségszerűen romboló erőként van jelen. Noha a tűz hatalmas erejű, és semmit nem hagy épen, de a próféták is – például Ézsaiás (21–26) és Malakiás (3,2) – úgy használják a tűz képét, mint amely megtisztít, nem pedig megsemmisít. Ilyen értelemben a Péter levelében helyet kapó tűz szerepe is az, hogy „megtisztítsa a teremtett világot minden gonosztól”.¹⁷
2. Ahogyan a teremtett világ a Péter második levele 3,6 versében párhuzamként említett vízözön során sem pusztult el (megmaradtak az elemek, a földrajzi képződmények és például a vízi élőlények is), úgy a Péter levelében megjelenített tűz sem pusztítja el az eget és a földet, csupán az igazságtalanságtól fogja megtisztítani azt.¹⁸
3. Szövegkritikai érvként hozzák azt, hogy egyes kéziratok szerint a 10. vers nem úgy szól, hogy „a föld és a rajta lévő alkotások is megégnek”, hanem „a föld és annak minden munkája megtalálhatik”.¹⁹
4. Nyelvi elemzések szerint a 10., 11. és 12. versekben szereplő „felbomlanak” (λύω) ige nem feltétlenül jelent megsemmisítést, hanem az alkotóelemekre szétesést vagy a kötöttségektől való megszabadulást jelöli. A λύω ige ezek szerint sokkal inkább vonatkozik „a természetben bekövetkező gyökeres változásra vagy felbomlásra”.²⁰
5. Végül érvként szoktak támaszkodni arra a megállapításra, hogy az „új ég és új föld” (3,13) ígéretének értelmezése az „új” szó tartalmától függően változhat. Az eredeti szövegben nem a νεος szó szerepel, amelynek jelentése ’előzőleg nem létező’, hanem a καινός, amelynek jelentése ’minőségében új’. Vagyis a végidőkben nem új teremtes következik a semmiből (ex nihilo), hanem a jelenlegi eget és a jelenlegi föld lesz átalakítva és megújítva.²¹

Az itt felsorolt érveket használó teológusok szerint az átalakítás gondolata igazolja a teremtésvédelem fontosságát. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy Isten nem teszi tönkre a teremtett világot, csupán átalakítja azt, akkor ebből arra következtethetünk, hogy a „Föld értékes Istennek, és ezért a természet fölötti helyes sáfárkodás olyan feladatunk, amelynek örökre szóló következményei vannak”.²² A környezettudatos – vagy teremtéstudatos – gondolkodás és életvitel kialakításában valóban segíthet, ha elhiszük, hogy minden tettünknek hosszú távú – esetleg örök – következményei

¹⁷ LUCAS 1999, 97. o.

¹⁸ HEIDE 1997, 53–55. o.

¹⁹ BOUMA-PREDIGER 2001, 77. o.

²⁰ MOO 2006, 468. o.

²¹ LUCAS 1999, 97. o.

²² FINGER 1998, 6. o.

vannak. Ezzel ugyan nem mondjuk azt, hogy tetteinkkel befolyásolni tudjuk az új ég és új föld alakját, minőségét vagy bármilyen jellemzőjét, de olyan távlatot adhatunk hétköznapi döntéseinknek és mindennapi cselekedeteinknek, amely evangéliumi gondolkodást tükröz. Vagyis amit teszünk, nem csupán ma és nem csupán pár nemzedék számára lényeges, hanem mindenki számára, aki velünk együtt él vagy utánunk születik meg; ha másért nem, hát azért, hogy Isten türelme folytán a csúfolódók és gúnyolódók (3,3) számára minél több idő és lehetőség maradjon a megtérésre (3,9).

De vajon milyen környezeti és erkölcsi következtetésekre jutunk akkor, ha nem az átalakítás képével, hanem az elpusztítás alapján értelmezzük ezeket a verseket? Teológusok más csoportja szerint a fentebb felsorolt érveket részletesen megvizsgálva azt találhatjuk, hogy egyik sem támasztja alá maradéktalanul az átalakítás elméletét, és így az azokból levont következtetések sem lehetnek helytállóak. A bírálók arra alapozzák álláspontjukat, miszerint Péter második levelének megírása idején az egyetemes tűzvész a sztoikus gondolkodás elemeként volt ismert. A sztoikus bölcsélet szerint a világegyetem ciklikus folyamatokon megy át, vagyis újra és újra elpusztul és újjáépül, szünet nélkül és vég nélkül. A levél szerzője ugyan ismerhette a sztoikus gondolkodás ilyen képeit, ám mégis lineáris gondolkodási rendszerbe illeszti a tűzvészt, amely ezáltal az egyszeri és végső ítélet részévé válik.²³ Ha elfogadjuk a sztoikus háttérrel és annak Péter második levelére gyakorolt hatását, akkor a fentebb felsorolt érvekkel szemben az alábbi ellenvetések támasztják teológusok:²⁴

1. A tűz a sztoikus gondolkodás alapján is megtisztító céllal szerepel a levélben, e tisztítást azonban éppen pusztítás által viszi végbe, nem pedig helyette.
2. A levél szerzője nemcsak párhuzamként említi, hanem túllép a vízőzöntörténeten, és így a vízőzönnel ellentétben itt valóban az egész világegyetem pusztítását képzei el. E különbségre utal a 3,5 és 3,7 versek közötti különbség is: míg az előbbiben a régóta fönnálló egekről beszél, az utóbbiban a „mostani egek és földek” szerepelnek a mondatban.
3. Elfogadhatjuk a „megég” szó helyett a „megtaláltatik” fordítást (3,10), ám ebből akkor sem következik, hogy azt megelőzően ne pusztítana az egyetemes tűzvész, amelyet az előző igeversek írnak le.
4. A sztoikus gondolkodásban a λύω szó használata sokkal közelebb áll a megsemmisítéshez, mint a széteséshez vagy a kötöttségektől való szabaduláshoz.
5. A korábbi versekkel összefüggésben olvasva a 3,13 részt, mindegy, hogy az itt szereplő „új” szó melyik változatát fogadják el, hiszen a szerző a 3,7-ben egyértelműen egy új teremtetett rendről beszél.

²³ HORST 1994, 234–239. o.

²⁴ ADAMS 2010, 112–118. o.

Védjük, mert felbomlik

Nem célunk eldönteni, hogy Péter második levelének 3,4–14 verseiben az új ég és új Föld teremtése a teremtett világ átalakítását, avagy a régi megsemmisítését és egy teljesen új megalkotását jelenti-e, ezért csak nagyon vázlatosan soroltuk fel az érveket és az ellenérveket. A célunk viszont az, hogy megvizsgáljuk, a teremtésvédelem számára milyen következmények vonhatók le a két értelmezési lehetőségből. Ha átalakításról van szó, akkor kézenfekvőnek tűnik, hogy a világ, amelyet Isten is megtartásra érdemesnek tart, a benne hívők számára is nagy jelentőségű lesz. De mi a helyzet akkor, ha igazuk van azoknak, akik a sztoikus háttérrel hangsúlyozva mindent elpusztító tűzvészről és egy teljesen új, a semmiből történő teremtésről beszélnek? Edward Adams szerint még ez esetben is vannak olyan szempontok, amelyek enyhíthetik ezen ígékely környezetellenesnek tűnő álláspontját, sőt amelyek a teremtésvédelem feladatát támasztják alá.²⁵

Először is, az egyetemes tűzvész és pusztítás elfogadása még nem jelenti azt, hogy a jelenlegi teremtés önmagában véve és eredetileg is rossz lenne. Az egyetemes összeomlás képéből nem következtethetünk arra, hogy a teremtett világot a mai vagy az eredeti alakjában elutasítandónak vagy megvetendőnek kellene tartanunk. A szentírási szerzők – például a korábban említett 102. zsoltár vagy Ézsaiás próféta könyve 51. fejezetének megfogalmazói is – a világvégéről nem úgy írtak, hogy közben a teremtett világ eredeti gonoszságáról is beszéltek volna.²⁶ Ellenkezőleg, ahogyan a teremtéstörténet során többször is olvashatjuk, hogy Isten minden alkotása „igen jó” (1Móz 1,31), úgy a próféták és a bölcsességirodalom szerzői is kifejezik a teremtett világ eredeti jóságába vetett hitüket. Péter második levelének szerzője is jól ismeri e hagyományt (2Pt 3,5). A teremtett világ eredeti gonoszságának hirdetése a gnosztikus duális világképre volt jellemző, amelyet mind a Szentírás szerzői, mind pedig a sztoikus bölcsélet képviselői elutasítottak. Az egyetemes összeomlás a sztoikus gondolkodók számára sem a teremtett világ értéktelenségét jelenti. A sztoikus gondolkodásban a tűzvész kifejezetten pozitív eseménynek számított: olyan isteni áldásnak, amelyben a világegyetem a saját létezésének tetőpontjára juthat el, és amelyben megtisztulhat, és új életet kezdhet.²⁷ Talán a tűzvésznek ez az előremutató szemlélete indíthatta Péter második levelének szerzőjét arra, hogy ő is Isten gondviselését láthassa meg benne, amely által Isten az eredetileg jónak teremtett világot az igazságtalanságoktól megtisztítva újra jóvá teremtheti.

²⁵ Uo.

²⁶ ADAMS 2007, 88. kk.

²⁷ HORST 1994, 234–239. o.

Másodsorban, noha nem a jelenlegi világ átalakításáról van szó, de nem is arról, hogy a tűzvész által elpusztított anyagot Isten az örök semmibe dobja, megsemmisíti. A levél szerzője számára az egek elmúlása és az elemek felbomlása (3,10) az újjáteremtési folyamat része, amely szükséges ahhoz, hogy utána Isten új eget és új földet teremthessen. Nem a gnosztikus tanok által hirdetett teljes anyagi megsemmisülésről van itt szó, amelyben az anyagi világ egyszerűen eltűnik, semmivé válik. Akár a sztoikus tanításra gondolunk, akár a vízözön előtti és utáni világ kapcsolatára hivatkozunk (3,5–7), sokkal valószínűbb, hogy a levél szerzője szerint az egyetemes összeomlás előtt és után is van anyagi folytonosság. Vagyis Péter második levelének szerzője szerint Isten nemcsak átalakítja majd jelenlegi világunkat, nemcsak kijavítja hibáit; hanem a pusztító tűzvész után úgy teremti újjá, hogy a világ anyagát nem megsemmisíti, hanem újra felhasználja, mintegy „újrahasznosítja”.²⁸

Végül a harmadik érv, amely e szakasz alapján felhozható a teremtésvédelem megalapozásához: a levél írója szerint annak ellenére, hogy – vagy épp azért, mert – a világvége eseményeinek fényében élünk, nem adhatjuk fel kötelességeinket, beleértve a teremtett világ iránti felelősségünket is. Ezt mutatja az egyetemes összeomlás látomását lezáró mondat: „*Ezért tehát, szerettem, minthogy ezeket várjátok, igyekezzetek, hogy ő tisztának és feddhetetlennek találjon benneteket békességben.*” (3,14) Az itt szereplő, igyekezésre buzdító ige (σπουδάζω) kitartó fáradozást, komoly erőfeszítést igénylő munkát jelent, nem egyszerűen passzív várakozásra utal. A mondat végi „békesség” (εἰρήνη) pedig a teljes megbékélést jelenti Istennel, amelyről ószövetségi szerzők a legtágabb értelemben vett teljesség és jólét eléréseként írnak.²⁹ Azaz olyan állapotként, amely jóval túlmutat az egyéni, személyes érdekeken is, és amely a közösséggel, a társadalommal és az egész teremtett világgal beálló harmónia megtalálása révén alakul ki. Például úgy, ahogyan Ézsaiás próféta könyvében olvashatjuk: „*Végül kiárad ránk a Lélek a magasból. Akkor majd a pusztta kertté válik, a kert pedig erdőnek látszik. A pusztában is jog lakik, a kertben igazság honol. Az igazság békét teremt, és az igazság a békét és a biztonságot szolgálja örökké.*” (Ézs 32,15–17) A békességre törekvés alapján lehet megcáfolni azok szemléletét is, akik eszkatológiai érvekre hivatkozva szeretnék siettetni a világvége eljövetelét. A teremtett világgal szembeni kizsákmányoló, felelőtlen életmód aligha egyeztethető össze a békességre törekvéssel.

A világ mai környezeti válságának kontextusában mit jelent a béke? Hogyan lehet elérni a teremtett világban egyéni, társadalmi és környezeti szinteken az összhangot? Péter második levelének eszkatológiai képe azzal az útmutatással zárul,

²⁸ ADAMS 2010, 112–113. o.

²⁹ BECK–BROWN 1986, 780–782. o.

hogy kitartóan fáradozzunk e béke megvalósításán, akkor is, ha nem tudjuk, hogy mennyi időnk maradt erre. A levélben egyrészt olvashatunk a sürgető közelségről is (3,12–13), másrészt a végidők nagyon távoli jövőbe helyezéséről is (3,8). A levél olvasói számára fönnáll a kettősség, miszerint életüket a végidők fényében kell élniük, miközben úgy kell a jelenre gondolniuk, mint amely még akár sok ezer évig is eltarthat. E kettősség feszültsége késztet arra, és ad teret ahhoz, hogy a „keresztények részt vegyenek a tágabb értelemben vett társadalmi kérdések megoldásában, és kialakítsák a teremtésvédelem etikáját”.³⁰

Nem szükségszerű, hogy az új teremtésre hivatkozva bújjunk ki a teremtésvédelem feladatai alól, vagy hogy éppen azért tegyünk ellene. Sokkal inkább az tartható helyes magatartásnak, hogy „éppen azért vigyázzunk a teremtésre, mert Isten új földet fog alkotni”.³¹ Pál apostol a „már igen és még nem” feszültségében az inkarnációból kiindulva mutat az eszkatológia felé azzal, hogy már megtapasztaltuk Jézus jelenlétét, de még nem teljesedett ki Isten országa. Ezzel szemben a péteri eszkatológia fókusza fordított: Péter az eszkatológia felől nézi a megváltást és a teremtést is, és azt az állapotot is, amelyben most vagyunk. Ennek a „még igen és már nem” állapotnak a dinamikája arról szól itt, hogy még ebben a világban kell maradnunk és élnünk a felelősségünk szerint.³² Ami történik, az elmúlik, de az elmúlás nem azt jelenti, hogy nincs felelősségünk, hanem azt, hogy az a felelősségünk, hogy azért vigyázzunk a teremtésre, mert Isten új földet fog alkotni.

Felhasznált irodalom

- ADAMS, Edward: *The Stars Will Fall from Heaven. Cosmic Catastrophe in the New Testament and its World*. T & T Clark, London, 2007. 28–32. o.
- ADAMS, Edward: Retrieving the Earth from Conflagration. 2 Peter 3:5-13 and the Environment. In: David G. Horrell et al. (szerk.): *Ecological Hermeneutics. Biblical, Historical and Hermeneutical Perspectives*. T & T Clark, London, 2010. 108–120. o.
- BOLYKI János: „Teremtésvédelem”. *Ökológiai krízisünk teológiai megközelítése*. Kálvin, Budapest, 1999.
- BONHOEFFER, Dietrich: *Dein Reich komme. Das Gebet der Gemeinde um Gottes Reich auf Erden*. Furche-Verlag, Hamburg, 1958.
- BONHOEFFER, Dietrich – WEDEMEYER, Maria von: *Love Letters from Cell 92. The Correspondence between Dietrich Bonhoeffer and Maria Von Wedemeyer (1943–1945)*. Abingdon, Nashville, 1992.

³⁰ ADAMS 2010, 118. o.

³¹ NEFF 2008, 34–37. o.

³² KODÁCSY 2014, 622. o.

- BOUMA-PREDIGER, STEVEN: *For the Beauty of the Earth. A Christian Vision for Creation Care*. Baker Academic, Michigan, 2001.
- BECK, Hartmut – BROWN, Colin: Peace. In: Colin Brown (szerk.): *New International Dictionary of New Testament Theology*. 2. köt. Paternoster Press, London, 1986. 776–783. o.
- CONRADIE, Ernst M.: What on Earth is an Ecological Hermeneutics? Some Broad Parameters. In: David G. Horrell et al. (szerk.): *Ecological Hermeneutics. Biblical, Historical and Hermeneutical Perspectives*. T & T Clark, London, 2010. 295–313. o.
- DYER, Keith: When is the End not the End? The Fate of Earth in Biblical Eschatology (Mark 13). In: Norman C. Habel – Vicky Balabanski (szerk.): *The Earth Story in the New Testament*. Sheffield Academic Press – Pilgrim Press, London – New York – Cleveland, 2002. (The Earth Bible 5.) 44–56. o.
- FEUERBACH, Ludwig: *The Essence of Christianity*. Ford. George Eliot. Harper & Row, London, 1957.
- FINGER, Thomas: *Evangelicals, Eschatology, and the Environment*. Evangelical Environmental Network, Wynnwood, 1998.
- FRANCE, R. T.: *The Gospel of Mark. A Commentary on the Greek Text*. Eerdmans, Grand Rapids, 2002. (The New International Greek Testament Commentary.) 530–537. o.
- HEIDE, Gale Z.: What is New about the New Heaven and the New Earth. A Theology of Creation from Revelation 21 and 2 Peter 3. *Journal of the Evangelical Theological Society*, 40. évf. 1997/1. 37–56. o.
- HORST, Pieter W. van der: The Elements Will be Dissolved with Fire. The Idea of Cosmic Conflagration in Hellenism, Ancient Judaism, and Early Christianity. In: uő: *Hellenism – Judaism – Christianity. Essays in their Interaction*. Kok Pharos, Kampen, 1994. 227–251. o.
- KODÁCSY Tamás: Krisztus a Mindenség Ura. *Igazság és Élet*, 2014/4. 620–627. o.
- LUCAS, Ernest: The New Testament Teaching on the Environment. *Transformation*, 16. évf. 1999/3. 97–101. o.
- MOLTMANN, Jürgen: The Resurrection of Christ and the New Earth. *Communio Viatorum*, XLIX. évf. 2007/2. sz. 141–149. o.
- MOO, Douglas J.: Nature in the New Creation. New Testament Eschatology and the Environment. *Journal of the Evangelical Theological Society*, 49. évf. 2006/3. 449–488. o.
- NEFF, David: Second Coming Ecology. *Christianity Today*, 2008/7. 34–37.
- RHOADS, David: Reading the New Testament in the Environmental Age. *Currents in Theology and Mission*, 24. évf. 1997/3. 259–266. o.
- SANTMIRE, Paul H.: Partnership with Nature According to the Scriptures. Beyond the Theology of Stewardship. *Christian Scholars Review*, 32. évf. 2003/12. 381–412. o.
- STUDEBAKER, Steven M.: The Spirit in Creation. A Unified Theology of Grace and Creation Care. *Zygon*, 43. évf. 2008/4. 943–960. o.
- WRIGHT, N. T.: *The Resurrection of the Son of God. Christian Origins and the Question of God*. 3. köt. SPCK, London, 2003.